

GRAĐANSKO PRAVO I DIGITALIZACIJA: IZAZOVI I MOGUĆNOSTI***

Sažetak: U ovom naučnom radu urađena je analiza digitalizacije građanskog prava, kao i analiza izazova i mogućnosti sa kojima se savremeno građansko pravo suočava u digitalnom dobu. Prilikom istraživanja i izrade naučnog rada, korišćene su metode analize i induktivno-deduktivni metod. Razvoj digitalizacije i pojava novih tehnologija u potpunosti su redefinisali pravo. Zahvaljujući brzom razvoju digitalnih tehnologija na globalnom nivou, određene pojave koje su u prošlosti bile nezamislive danas su postale uobičajene i predstavljaju veliki izazov kako po samom građanskom pravu, tako i za sve subjekte koje praktikuju građansko pravo. Razvoj digitalne tehnologije omogućio je primenu ugovora u elektronskoj formi (elektronski potpisanih), razvoj e-pravosuđa i mnoge druge mogućnosti o kojima će biti reči u nastavku. Digitalizacija pored toga što nudi brojne mogućnosti za građansko pravo, istovremeno predstavlja i izazov. Važno je pratiti brzi tehnološki razvoj u tekućoj razmeni informacija između pravne prakse, kreatora politike i akademske zajednice. Tek tada se odgovarajući zakonodavni instrumenti mogu blagovremeno primeniti. Autori su došli do zaključka da digitalizacija i razvoj digitalnih tehnologija imaju snažan uticaj na transformaciju građanskog prava.

Ključne reči: građansko pravosuđe, građansko pravo, digitalizacija, izazovi, mogućnosti

* Docent, Pravni fakultet, Megatrend univerzitet; anikmarkovic@gmail.com

** Saradnik u nastavi, Pravni fakultet, Megatrend univerzitet, lstajic@megatrend.edu.rs

*** Rad je rezultat projekta FPMIRS – Znanjem do integrisanja u društvene i ekonomske tokove.

1. Uvod

Digitalizacija je najrasprostranjenija globalna pojava koja ima direktan uticaj na društvo kako na nacionalnom, tako i na globalnom nivou. Danas je naša svakodnevnica nezamisliva bez savremenih tehnologija, posebno bez informaciono-komunikacionih tehnologija. Digitalna tehnologija i internet danas preovlađuju u svim sferama našeg života i utiču na promenu našeg društva, prava, politike i privrede. Pojava novih digitalnih tehnologija i interneta rezultirala je digitalnom revolucijom koja je transformisala postojeći način komunikacije, dostupnosti i razmene informacija. Neosporno je da je razvoj digitalnih tehnologija i interneta doneo mnoge koristi, ali je i otvorio mnoga pitanja koja još uvek ne mogu da isprate brzi razvoj promena koje donosi razvoj digitalnih tehnologija. Digitalne informacione tehnologije menjajući strukturu društva zahtevaju posebnu zakonsku regulativu, s obzirom na to da ova oblast predstavlja oblast čije je regulisanje tek u začetku. Postoje suprotni pristupi koji daju procenu sposobnosti tradicionalnih zakona da odgovore na tehnološke izazove. Prvi, koji se može nazvati „tehnokratskim“, zasnovan je na takozvanom „sajberlibertarijanizmu“, kako ga naziva Tulikov.¹

Ovo stanovište zastupa stav da je tradicionalno građansko pravo ograničeno kada je u pitanju regulativa u sajber prostoru zbog niske regulatorne moći nacionalnog prava. Teorija Lorensa Lesiga ukazuje na to da se informacije šire globalno, da u sajber svetu ne postoje nacionalne granice, tako da se uloga države minimizira, dok sajber prostor ima svoja pravila koja su definisana tehničkim procesima prenosa i evidentiranja podataka. To utiče na nefunkcionisanje odredbi postojećeg tradicionalnog prava,² jer u sajber prostoru imamo dualizam kodeksa: zakonski kodeks i tehnički kodeks. S druge strane zagovornici očuvanja tradicionalnog prava suprotstavljaju se izmenama postojeće regulative i protive se uvođenju digitalnog prava. Oni smatraju da je tradicionalno pravo sposobno da se prilagodi novonastalim promenama, što je više puta u istoriji prava i dokazano da će pravo da implementira sve potrebne izmene zadržavajući svoja tradicionalna obeležja.

Ovde se svakako ne treba prikloniti ni jednom od dva ekstremna pristupa. Digitalizacija postoji kao i uticaj digitalnih tehnologija na pravo, a samim tim i na građansko pravo, ali to ne znači da samo pravo nema svoje mehanizme i resurse, da digitalizaciju pravno reguliše.

¹ Tulikov A.V. (2016). Foreign legal thought in the era of IT. *Pravo. Zhurnal Vyshey shkoly ekonomiki*, no 3, pp. 235–243.

² Lessig L. (2011). The law of the horse: what Cyberlaw might teach. Available at: <http://cyber.law.harvard.edu/works/lessig/finalhls.pdf>.

2. Uticaj digitalizacije na građansko pravo

Razvoj novih digitalnih tehnologija i savremenih sredstava komunikacije doveli su do ozbiljnih izazova u svim sferama društvenog života, kao i u načinu primene zakona. Očekuje se da će zakon, shvaćen kao regulator društvenih odnosa, biti pod uticajem razvoja novih digitalnih tehnologija.

Da bi se bolje razumeo uticaj digitalizacije na građansko pravo, potrebno je objasniti sledeće pojmove: (1) novi alati i metodologije u pravu, (2) primena prava, (3) pravna politika, (4) programiranje i pridružna algoritimizacija prava, (5) dalekosežne društvene i političke posledice.³

2.1. Novi alati i metodologije u pravu

U poslednje dve do tri decenije, digitalizacija i pojava interneta dramatično su promenili način na koji se zakon primenjuje i razume. Prva promena koja se desila je mogućnost uređivanja teksta pravnih dokumenata na računaru, za razliku od ranije gde je za sastavljanje pravnih dokumenata bilo potrebno koristiti pisane mašine ili druga mehanička sredstva. Usledila je pojava pretraživača koji su omogućavali brži pristup informacijama i pojavi zakonskih tekstova u elektronskom formatu. Digitalne tehnologije su omogućile i kreiranje građanskopravnih ugovora koje ugovorne strane elektronski potpisuju i na taj način doprinose prevazilaženju prostornih i vremenskih barijera. Ove promene u pravnim resursima su takođe doprinele i promeni pravne metodologije.⁴

2.2. Primena prava

Kao rezultat razvoja digitalne tehnologije, koja utiče na mnoge aspekte načina života i rada, postavlja se pitanje u kojoj meri se postojeće pravne norme primenjuju ili se mogu primeniti na činjenice koje proizilaze iz konteksta, odnosno digitalizovane situacije i okolnosti. Često se dešava da je zakonska regulativa u određenoj zemlji nedovoljno prilagođena digitalnom dobu i, nažalost, subjekti koji primenjuju pravo suočavaju se sa situacijama koje za subjekte uključene u postupak pružaju pravnu nesigurnost. Brzi razvoj digitalnih tehnologija doprineo je nastanku potpuno novih pitanja vezanih za primenu prava. Brz protok i razmena informacija pokrenule su važna pravna pitanja, od sprečavanja novih oblika sajber kriminala, preko zaštite podataka, do pitanja primene zakona o avatarima, odnosno veštačkim figurama u sajber prostoru. Takođe, treba napomenuti da su među ovim pitanjima i neka pitanja prilično neobična, kao što je pitanje digitalnog nasleđa, odnosno da li se određena dobra koja se nalaze u digitalnom prostoru mogu naslediti.

³ Hilgendorf, E., Feldle, J. (2018), *Digitalization and Law*, 1st edition, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, Germany, p.10-22

⁴ Ibid.

2.3. Pravna politika

Ako se sadašnji zakon više ne može proširivati i primenjivati na nova tehnološka dostignuća, zadatak zakonodavnog tela bi trebalo da bude rešavanje novih pitanja preko donošenja novih zakona. Dakle, pravo i pravna politika su usko povezani. S obzirom na brzinu kojom se digitalna revolucija odvija, nije iznenađujuće što se pravo suočava sa izazovima u gotovo svim oblastima prava. Građansko pravo razmatra da li autonomni sistemi treba da podležu režimu stroge odgovornosti za delikt; na primer u odnosu na odgovornost počinilaca štete. Još jedno građanskopravno pitanje koje se postavlja jeste da li treba stvoriti pravo na kvazi vlasništvo nad digitalnim podacima, i to je pitanje koje postaje sve važnije kao rezultat brzo rastuće komercijalne vrednosti takvih podataka.⁵

2.4. Programiranje i pridružna algoritmizacija prava

Drugo pitanje koje proizilazi iz načina na koji digitalizacija utiče na pravo jeste pitanje da li je način programiranja i algoritamizacije digitalnih tehnologija usklađen sa zakonom, odnosno sa pravnim principima? Ovo pitanje je jedan od najvećih izazova sa kojima se zakon suočava kada su u pitanju digitalizacija i nove digitalne tehnologije. Cilj je da se obezbedi da, preduzimanjem mera usklađenosti, nikada ne dođe do sukoba između tehnologije i zakona. U tom kontekstu, potrebno je inženjerima zaduženim za razvoj i programiranje novih tehnologija obezbediti određeni nivo osnovnog pravnog obrazovanja, na primer, osnovno razumevanje kako građanska odgovornost funkcioniše u našem pravnom sistemu.

2.5. Dalekosežne društvene i političke posledice

S obzirom da je razvoj digitalizacije doneo ogromne promene u svakoj sferi društvenog života, može se zaključiti da digitalizacija ima dalekosežne društvene i političke posledice. U stručnoj literaturi postoji dilema da li će zakonska regulativa moći da se nosi sa svim ovim posledicama. Jedan od tradicionalnih zadataka prava je stvaranje pravne sigurnosti. Ali može li se to i dalje garantovati u doba interneta? Ono što je sigurno jeste da se proces digitalizacije ne sme pasivno prihvatiti, već se mora voditi.⁶ Uloga prava je da kontroliše ceo proces digitalizacije i da ne dozvoli da se na bilo koji način ugroze vodeći pravni principi, poput vladavine prava i zaštite ljudskih prava.

⁵ Hilgendorf, E., Feldle, J. (2018), *Digitalization and Law*, 1st edition, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, Germany, p.10-22

⁶ Ibid.

3. Mogućnosti za građansko pravo koje proizilaze iz razvoja digitalizacije

Digitalizacija je u poslednje vreme postala popularna reč u oblasti prava i pokrenula je mnogo diskusija o tome šta će ona podrazumevati za budućnost pravne profesije, advokatskih firmi i drugih pravnih aktera.⁷ Sudskom okruženju to donosi potencijal za pristupačnije, razumljivije i brže usluge⁸ i mogućnost da se eliminiše ljudska pristrasnost u procesu suđenja.⁹ Razvoj digitalizacije doprinosi da sudovi kreiraju svoje veb stranice koje omogućavaju netehničkomesoblju da lako dodaje i ažurira sadržaj. Kao što je navedeno u nedavnom izveštaju koji je pripremio Džon Gričen za Michigan State Bar Foundation, sve veći broj sudskih sistema nudi resurse za pomoć strankama na njihovim veb stranicama.¹⁰ Taj izveštaj uključuje analizu veb sajtova državnih sudova od decembra 2010. godine i ukazuje na raznovrsnost kreativnih rešenja koja sudovi koriste za pružanje informacija.¹¹ Neki veb sajtovi sudova i institucija pravne pomoći su redizajnirani da kreiraju sadržaj koji je optimizovan za pretraživače, što olakšava pronalaženje.¹² Dostupan je multimedijalni sadržaj, uključujući video zapise, podkastove i interaktivne kvizove. Neke organizacije za pravnu pomoć sada imaju mobilne aplikacije za isporuku informacija pametnim telefonima i drugim mobilnim uređajima. Uprkos napretku koji je postignut na nekim veb lokacijama za pravnu pomoć i sudove, drugima je i dalje potrebno ažuriranje kako bi se povećala njihova upotrebljivost i kako bi informacije koje pružaju bile relevantnije i aktuelnije.¹³

Druge mogućnosti koje digitalizacija pruža za unapređenje građanskog prava jeste mogućnost strankama da elektronski podnose dokumente sudu. Neki sudovi koriste posrednika treće strane koji se zove pružalac usluga elektronske dokumentacije („EFSP“), dok su drugi sudovi izgradili veb portale kako bi direktno olakšali transakcije e-podnošenja. Jedan od EFSP-a za e-podnošenje zahteva kod Višeg suda okruga Orindž je LASOC. LASOC je preusmerio operativne uštede stvorene sistemom e-podnošenja nazad u centre za samopomoć u sudu kako bi pružio još bolju uslugu podnosiocima zahteva. Neki od sistema

⁷ Caserta, S. (2020). Digitalization of the Legal Field and the Future of Large Law Firms. *Laws, MPDI*, 9(2), 14.

⁸ Više o tome: Susskind, R. (2019). *Online Courts and the Future of Justice*. Oxford University Press.

⁹ Danziger, S., Levav, J., & Avnaim-Pesso, L. (2011). Extraneous factors in judicial decisions. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 108(17), 6889-6892.

¹⁰ Greacen John (2011). Resources to assist self-represented litigants: a fifty state review of the “state of the art” (national edition) 7 (2011), <http://www.msbf.org/selfhelp/GreacenReport-NationalEdition.pdf>.

¹¹ Ibid.

¹² SEO and Internet Marketing Webinar (2012). Key Points and Additional Resources, LEGAL SERVICES NAT’L TECH. ASSISTANCE PROJECT. <http://lsntap.org/node/3946>.

¹³ Ibid.

e-podnošenja zahteva koji se primenjuju zahtevaju da podnosilac prijave bude licencirani advokat, registrovan sa korisničkim imenom i lozinkom. Ovo ima potencijal da poveća jaz u pristupu pravosuđu na dugi rok, pošto su stranke u sporu sa niskim primanjima isključene iz ovih sistema. Neki sudovi počinju da razmatraju kako da uključe pro se e-filtre, ali takva promena bi pokrenula složena pitanja, a u svetlu nedavnih budžetskih rezova, rešavanje ovih pitanja možda neće biti visoki prioritet.¹⁴ Nažalost, korišćeni softver za e-podnošenje u različitim sudovima nije uvek u potpunosti kompatibilan.

Sledeća mogućnost za unapređenje građanskog prava jeste uvođenje online sudstva. Većina država EU ima zakonodavni okvir koji predviđa široke mogućnosti korišćenja interneta u funkcionisanju suda, kao i mogućnost da se vode onlajn suđenja koja utiču na efikasnost i troškove sudskih postupaka.¹⁵ „E-pravosuđe” se može definisati kao korišćenje tehnologije, informacija i komunikacija za poboljšanje pristupa građana pravdi i delotvornoj sudskoj akciji, koja se sastoji od rešavanja sporova. Razvoj e-pravosuđa je ključni element u modernizaciji pravosudnih sistema. Sistem „E-pravosuđe” obično obuhvata mogućnosti podnošenja tužbe, prigovora, tužbe za ponavljanje postupka, zahteva za donošenje odluka o izvršenju, prijem poruka o toku suđenja preko distributivnog sistema i mogućnost pristupa građana pravdi.

Upotreba elektronskih ugovora je prihvaćena u mnogim zemljama. Pojava elektronskih ugovora je mnogim kompanijama olakšala poslovanje, posebno u međunarodnoj trgovini. Pojava elektronskih ugovora značajna je za građansko pravo, a posebno za obligaciono pravo. „E-ugovor“ je skraćena za „elektronski ugovori“; odnosno za ugovore koji se kreiraju onlajn, digitalno. Ovi elektronski ugovori se kreiraju i čuvaju u digitalnoj formi – oni su zamena za fizičke ugovore koji su nekada bili norma za organizacije koje se oslanjaju na sporazume između drugih strana kako bi poslovale i ostvarivale prihod. Sada se kreiranje i potpisivanje ovih ugovora može obaviti potpuno onlajn, uz pomoć računara i određenih vrsta softvera.¹⁶ Ranije bi ceo životni ciklus ugovora uključivao ručno sastavljanje ugovora, potom bi ovaj ugovor ili morao da bude poslat drugoj strani ili bi se dve strane morale sastati radi pregovora. Tokom pregovora, ugovor se mora slati napred-nazad ilibi se strane morale neprekidno sastajati jedna sa drugom. Naravno, ovaj proces može da se prolongira zbog problema sa putovanjima, problemima sa poštom, i sa drugim poteškoćama. Sa e-ugovorima, svaka ugovorna strana ima pristup istom pravnom dokumentu sa sopstvenog računara. Na taj način, ceo proces je automatizovan i pojednostavljen, a ugovori se kreiraju sa nekoliko klikova na računaru.

¹⁴ Smith Todd, (2010). 5th Circuit Gets E-Filing, Texas Appeals Court to Follow, 26 TEX. LAW. 17, 17, Factiva, Doc. No. TEXASL0020100405e6450000f.

¹⁵ <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/161220/161220-vest3.html>, pristupljeno na dan 12.05.2022.

¹⁶ Mack, O. (2021), What Is E-contract and Is It Legally Binding?, Parley Pro.

Uz korišćenje e-potpisa, potpisivanje se može obaviti sa bilo kog mesta u bilo koje vreme. E-ugovori su slični tradicionalnim ugovorima osim činjenice da se potpisuju onlajn.¹⁷

4. Izazovi za građansko pravo koji proizilaze iz razvoja digitalizacije

Sa razvojem digitalizacije i digitalnih tehnologija, građansko pravo se suočava sa velikim izazovima. Postavlja se pitanje da li je pravo dovoljno prilagođeno pojavi digitalizacije i digitalnih tehnologija ili su nove digitalne tehnologije preopterete već uspostavljeni pravni sistem i da li je potrebno donošenje sasvim nove pravne regulative? Najveći izazov za građansko pravo predstavlja razmena različitih informacija i podataka na digitalnoj mreži. Takođe, izazov za građansko pravo je brzina širenja informacija u doba interneta. Ako se informacija neovlašćeno deli na Internetu, ona može stići do velikog broja korisnika u roku od nekoliko sekundi. Neovlašćeno korišćenje i razmena podataka na Internetu, u najvećem broju slučajeva rezultira vođenjem sudskih sporova, u kojima je počinitelj dužan danadoknadi napravljenu štetu.¹⁸ Što se tiče pravne zaštite podataka, postoji hitna potreba za pravnim okvirom za rešavanje pitanja prikupljanja podataka, skladištenja podataka, korišćenja podataka i prodaje podataka. Regulator treba da uspostavi zaštitne mere koje sprečavaju da se zakonski sistem previše oslanjanja na digitalne radne tokove. Pod ovim uslovima građansko pravo neće izgubiti na značaju, već će dobiti na vrednosti, zbog čega građansko pravo ne treba da se „plaši” digitalizacije.¹⁹

Bez obzira na izazove sa kojima se građansko pravo susreće, suočavanje sa napretkom novih tehnologija i digitalizacijom u oblasti prava podrazumeva uvođenje savremenih informacionih tehnologija u oblasti pravnih usluga, u okviru kojih postoje:

- (1) opšta tehnologija koja obezbeđuje mogućnost korišćenja drugih digitalnih alata (sistema čuvanja oblaka i računarska bezbednost);
- (2) tehnologije organizacione podrške koja povećavaju efikasnost poslovnog kretanja unutar organizacije;
- (3) tehnologije za rešavanje osnovnih pravnih problema: onlajn usluge koje nude tipična rešenja za specifičnu kategoriju pravnih pitanja koja se mogu standardizovati; tehnologije koje pojednostavljaju realizaciju zadataka koji ne zahtevaju pristojnu veštinu, kao što su priprema i analiziranje standardnih

¹⁷ Ibid.

¹⁸ D.Prlja, M.Reljanović, Z. Ivanović (2012), Internet pravo, Institut za uporedno pravo Beograd, str.12

¹⁹ Fries, Martin. (2016). “Man versus machine: using legal tech to optimize the rule of law.” Available at SSRN 2842726 (2016). p.11.

ugovora, identifikovanje problematičnih odredbi u dokumentima za dalju analizu; tehnologije koje smanjuju intenzitet rada advokata, posebno analiza podataka iz prethodnih sudskih odluka i ocenu perspektivnosti postupka u konkretnom slučaju.²⁰

5. Zaključak

Savremeni svet se značajno promenio razvojem digitalizacije i digitalnih tehnologija. Danas su digitalne tehnologije način povezivanja ljudi širom sveta. Pojava digitalizacije i digitalne tehnologije promenila je tradicionalni način ponašanja u svim oblastima života i doprinela je da moramo stalno da tražimo nova rešenja kako bismo se prilagodili brzom razvoju digitalnih tehnologija. Nesporno je da je digitalizacija uticala na transformaciju građanskog prava. U transformaciji građanskog prava nastojalo se da se izbegnu opasnosti previše krutog i nefleksibilnog pristupa zakonu, ne dovodeći u pitanje osnovne postavke građanskog prava. Ovo je bilo moguće uz odstupanje od dosledne primene tradicionalne dogme koja tumačenje prava svodi na otkrivanje „prave” namere zakonodavca. Savremeno građansko pravo je poseban način razmišljanja o ljudskom ponašanju, ponašanju pojedinaca u njihovim međusobnim odnosima, bilo kao individualnih lica ili kao članova kolektivnih lica, uključujući državu. Očekuje se da će digitalizacija izazvati institucionalnu složenost u mnogim oblastima i može se posmatrati kao spoljni pokretač promena sa potencijalom da izazove i zameni ranije dominantne prakse i logike.²¹ Ovo je posebno relevantno u pravnoj oblasti, gde postoji jaka interakcija profesionalnih i institucionalnih snaga.

²⁰ Valeev, D. K. & Nuriev, A. G. (2019). Digitization of Law: Some Problematic Aspects Journal of Politics and Law; Vol. 12, No. 5; 2019. p. 136.

²¹ Hinings, B., Gegenhuber, T., & Greenwood, R. (2018). Digital innovation and transformation: An institutional perspective. *Information and Organization*, 28(1), 52-61.

Literatura

- Caserta, S. (2020). Digitalization of the Legal Field and the Future of Large Law Firms. *Laws, MPDI*, 9(2), 14.
- Danziger, S., Levav, J., & Avnaim-Pesso, L. (2011). Extraneous factors in judicial decisions. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 108(17), 6889-6892.
- D.Prlja, M.Reljanović, Z. Ivanović (2012), Internet pravo, Institut za uporedno pravo Beograd, str.12
- Fries, Martin. (2016). „Man versus machine: using legal tech to optimize the rule of law.” Available at SSRN 2842726 (2016). p.11.
- Greacen John (2011). Resources to assist self-represented litigants: a fifty state review of the “state of the art” (national edition) (2011), <http://www.msbf.org/selfhelp/GreacenReportNationalEdition.pdf>
- Hinings, B., Gegenhuber, T., & Greenwood, R. (2018). Digital innovation and transformation: An institutional perspective. *Information and Organization*, 28(1), 52-61
- Hilgendorf, E., Feldle, J. (2018), Digitalization and Law, 1st edition, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, Germany, p.10-22
- Lessig L. (2011). The law of the horse: what Cyberlaw might teach. Available at: <http://cyber.law.harvard.edu/works/lessig/finalhls.pdf>.
- Mack, O. (2021), What Is E-contract and Is It Legally Binding?, Parley Pro
- SEO and Internet Marketing Webinar (2012). Key Points and Additional Resources, LEGAL SERVICES NAT'L TECH. ASSISTANCE PROJECT. <http://lsntap.org/node/3946>.
- Smith Todd, (2010). 5th Circuit Gets E-Filing, Texas Appeals Court to Follow, 26 TEX. LAW. 17, 17, Factiva, Doc. No. TEXASL0020100405e6450000f.
- Susskind, R. (2019). *Online Courts and the Future of Justice*. Oxford University Press.
- Tulikov A.V. (2016). Foreign legal thought in the era of IT. *Pravo. Zhurnal-Vysshey shkoly ekonomiki*, no 3, pp. 235-243.
- Valeev, D. K. & Nuriev, A. G. (2019). Digitization of Law: Some Problematic Aspects *Journal of Politics and Law*; Vol. 12, No. 5; 2019. p. 136.
- <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/161220/161220-vest3.html>, pristupljeno na dan 12.05.2022.

CIVIL LAW AND DIGITALIZATION: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Abstract: *In this scientific paper, an analysis of the impact of digitalization on civil law was made, as well as an analysis of the challenges and opportunities that modern civil law faces in the digital age. During the research and development of the scientific paper, the methods of analysis and the inductive-deductive method were used. The development of digitalization and the emergence of new technologies have completely redefined law. Thanks to the rapid development of digital technologies on a global level, certain phenomena that were unthinkable in the past have become common today and represent a great challenge both for civil law and for all entities that practice civil law. The development of digital technology has enabled the application of contracts in electronic form, electronically signed ones, the development of e-justice and many other possibilities, which will be discussed below. Digitization, in addition to offering numerous opportunities for civil law, is also a challenge. It is important to monitor rapid technical developments in the ongoing exchange of information between legal practitioners, policy makers and academia. Only then the appropriate legislative instruments can be implemented in a timely manner. The authors came to the conclusion that digitalization and development of digital technologies have a strong influence on the transformation of civil law.*

Keywords: *civil justice, civil law, digitalization, challenges, opportunities*